

ÚVOD DO TRESTNÍHO PRÁVA **hmotného a procesního – I**

obecná část

Prof. JUDr. V. Kratochvíl

TRESTNÍ PRÁVO HMOTNÉ

PŘEDNÁŠKA III.:

Právní následky trestného činu a činu jinak trestného dospělého, trestněprávní alternativy

1. Trestní sankce (tresty a ochranná opatření, pojem a jejich vzájemné odlišení - § 36 TrZ)

– Trest (T)

- Právní následek TČ - x – odlišovat od „následku“ jako znaku objektivní stránky TČ ...
- Prostředek dosažení účelu TrZ, zásada účelnosti trestů ...
- Sleduje účel uvedený v § 39/1, § 58/1, § 59/1 TrZ ... (zabránit, napravit, vychovat /prevence/ a tím působit výchovně preventivně na ostatní ve společnosti; znamená újmu, citelnost pro pachatele ve smyslu § 38/2) ...
- Obsahuje negativní hodnocení (odsudek) pachatele a jeho TČ ...
- Ukládaný výlučně soudem na dobu určitou, s ohledem na povahu a závažnost TČ a poměry pachatele, § 38/1 TrZ (zásada přiměřenosti trestů) ...
- Výkon trestu je vynutitelný státní mocí ... zákon o výkonu trestu OS...

– Ochranné opatření (OO)

- Právní následek TČ nebo činu jinak trestného (ČJT) ...
- Prostředek dosažení účelu TrZ ve smyslu § 96/2 TrZ (nezbytná újma k dosažení účelu OO)
- Ukládaný výlučně soudem na dobu relativně určitou (OL, ZD, OV), či neurčitou (ZV, ZNH, ...) s ohledem na povahu a závažnost pachatelova činu a na nebezpečí, které od pachatele v budoucnu hrozí, jakož i s přihlédnutím k osobě pachatele a jeho poměrům, § 96/1 TrZ (zásada přiměřenosti ochranných opatření) ...
- Výkon ochranného opatření je vynutitelný státní mocí (protialkoholní OL ústavní) ...

– **Odlišné znaky T + OO**

- OO je právní následek ... i ČJT ...
- OO **neobsahuje negativní mravní hodnocení** pachatele a jeho činu ...
- OO se **ukládá na dobu neurčitou** (ZV, ZNH ...) (s výjimkou relativně určitých: OL /2 léta, prodloužení/, ZD /1 rok, prodloužení/ a OV /do 18. roku, prodloužení do 19. roku/) ...
- OO se **ukládá i s ohledem na nebezpečí, které od pachatele v budoucnu hrozí** ...

Vše ostatní je trestům a ochranným opatřením společné ...

■ 2. Tresty (druhy trestů - § 52, § 54 TrZ)

– Pravidelné (§ 52 TrZ)

- hlavní (OS) + vedlejší (ztráta čestných titulů nebo vyznamenání ...)
- s náhradou (PT, DV a náhradní trest OS) + bez náhrady (ostatní T)...
- majetkové (PM, PVJMH, PNH) + nemajetkové (ZČ, ZP, Vyh) ...
- spojené s odnětím svobody (NEPOOS) + nespojené ... (ostatní)...
- omezené (VyH) + neomezené (ostatní) na určité pachatele ...
- Nové tresty v TrZ:
 - domácí vězení § 60 TrZ
 - zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce § 76 TrZ

– Výjimečné (§ 54 TrZ)

- OS nad 20 až do 30 let (§ 54/2 TrZ)
 - TrZ dovoluje uložit, jestliže závažnost zvláště závažného zločinu (§ 14/3 TrZ) je velmi vysoká nebo možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena ...
- OS na doživotí (§ 54/3 TrZ)
 - TrZ dovoluje uložit za vyjmenované zvláště závažné zločiny s úmyslným smrtelným následkem (§ 140/3), je-li takový zvláště závažný zločin mimořádně závažný a uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let ... subsidiární povaha OS na doživotí ...

■ 3. Ochranná opatření (druhy ochranných opatření - § 98)

– **Ochranné léčení (OL, § 99 TrZ)**

- obligatorní (§ 99/1): *nepříčetný* pachatel ČJT, jehož pobyt na svobodě je nebezpečný...
- fakultativní (§ 99/2): pachatel *TC* spáchaného *ve stavu vyvolaném DP*, jehož pobyt na svobodě je nebezpečný...
- OL + T nebo upuštění od potrestání + OL (§ 99/3)
- OL ambulantní + ústavní; OL v průběhu VTOS + OL před nebo po VTOS

– **Zabezpečovací detence (ZD, § 100 TrZ)**

- obligatorní (§ 100/1): *nepříčetný* pachatel ČJT jako ZZZI, jehož pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možností působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti ... subsidiární povaha ZD
- fakultativní (§ 100/2): pachatel *ZI* spáchaného *ve stavu vyvolaném DP*, jehož pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možností působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti ... subsidiární povaha ZD
- ZD samostatně uložená, upuštění od Potr + ZD, Trest + ZD, přednost má vždy výkon ZD před výkonem NEPOOS
- ZD se vykonává v ústavech pro výkon ZD (ostraha, léčebné psychol. aj. programy, Opava, Brno, z. č. 129/2008 Sb.)

- **Zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty (ZVJMH, § 101 TrZ)**
 - podpůrné OO k trestu PVJMH (§ 70 TrZ) ...
 - nelze-li pachatele TČ stíhat nebo odsoudit ; např. pro promlčení trestní odpovědnosti § 34 TrZ...
 - upustil-li soud od jeho potrestání ; např. podle § 46 TrZ ...
 - ohrožuje-li věc bezpečnost lidí nebo majetku; např. výbušniny...
- **Zabrání náhradní hodnoty (ZNH, § 102 TrZ)**
 - podpůrné OO k OO ZVJMH nebo k trestu PVJMH ...
 - pro případy, že pachatel zmaří uložení ZVJMH, zejm. zcizením nebo spotřebou takové věci, před rozhodnutím o ZVJMH; např. prodej střeliva, které mohlo být zabráno ...
 - náhradní hodnota = hodnota v Kč, odpovídající hodnotě věci, která měla být zabrána ...
- **Zabrání spisů a zařízení (ZSZ, § 103 TrZ)**
 - zvláštní případ ZVJMH, jestliže jde o spis nebo spisy s takovým obsahem, jejichž úmyslné rozšiřování při znalosti jejich obsahu by naplňovalo znaky některého trestného činu podle trestního zákona, jestliže nejméně jeden kus spisu byl již šířen, k šíření určen nebo připravován; zabere se i zařízení použité nebo určené ke zhotovení spisů ...

■ 4. Trestněprávní alternativy (k potrestání, k TOS)

– *Pojem trestněprávních alternativ (TPA):*

bud'

- řešení kriminality *jíny*mi prostředky, než které se tradičně nabízí *v rámci* trestního práva hmotného a procesního
alternativy V trestním právu hmotném a procesním
např.: domácí vězení, obecně prospěšné práce (TPH), narovnání (TPP) ...

nebo

- řešení kriminality *jíny*mi prostředky *mimo rámec* trestního práva hmotného a procesního
alternativy K trestnímu právu hmotnému a procesnímu
např.: mediace mezi pachatelem a obětí (mimosoudní zprostředkování mezi obviněným a poškozeným za účelem řešení sporu mezi nimi a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu ..., z. č. 257/2000 Sb.) ...

- ***Druhy TPA***
- ***v trestním právu hmotném:***
 - **alternativy k potrestání:** upuštění od potrestání... (§§ 46, 47, 48 TrZ);
 - **alternativy k nepodmíněnému trestu OS:** tresty nespojené s OS...; typicky domácí vězení, obecně prospěšné práce, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce (§§ 60, 62, 76 TrZ);
- ***v trestním právu procesním:***
 - **odklony:** podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 TŘ);
- ***TPA úzce souvisí s restorativní justicí***
 - **tzv. obnovovací, narovnávací TČ-em narušený vztah mezi pachatelem a obětí (obviněným a poškozeným)**

Právní následky provinění a činu jinak trestného mladistvého, trestněprávní alternativy

■ 5. Opatření ukládaná mladistvým (odlišení od T + OO pro dospělé)

– Účel opatření (§ 9/1 ZSM):

- **sociální a duševní rozvoj** mladistvého ...
- **ochrana** mladistvého před škodlivými vlivy ...
- **předcházení** dalšímu páčání provinění ...

– Druhy opatření (§ 10 ZSM):

- **výchovná** (např. dohled probačního úředníka ...)
- **ochranná** (např. ochranná výchova ...)
- **trestní** (např. odnětí svobody nepodmíněné ...)

– Odlišení opatření ukládaných mladistvým od T + OO ukládaných dospělým:

▪ v účelu: § 9, 15/3, 4, § 21/1, § 24/2 ZSM

- = ZSM klade důraz na individuální (re)integraci, ochranu a prevenci ve vztahu k „provinilci“ ...

▪ v druzích: § 10, § 21 ZSM –X- § 52, § 98 TrZ

- = ZSM nabízí širší škálu opatření /výchovná a ochranná/, jimiž lze působit na „provinilce“, zároveň zakazuje některá trestní opatření /propadnutí majetku, zákaz pobytu/

■ 6. Výchovná opatření (pojem a druhy)

- **Pojem výchovných opatření (§ 10/2 ZSM):**
 - nejméně citelná, přísná, důrazná opatření, usměrňující způsob života mladistvého, která lze ukládat mladistvému s jeho souhlasem již v průběhu řízení o jeho provinění ... (presumpce nevinny x § 15/3 ZSM?) ...

- **Druhy výchovných opatření (§ 15/2 ZSM):**
 - dohled probačního úředníka (§ 16 ZSM)
 - sledování chování mladistvého v rodině..., kontrola dodržování uloženého probačního programu, výchovných povinností a výchovných omezení..., pozitivní vedení probačním úředníkem ...
 - probační program (§ 17 ZSM)
 - např. vzdělávací /Právo pro každý den/, terapeutický, doškolovací, rekvalifikační p., akreditovaný MS ČR ...
 - výchovné povinnosti (§ 18 ZSM)
 - např. vzdělávací, terapeutický, doškolovací, psychologický, neakreditovaný program MS ČR ...
 - výchovná omezení (§ 19 ZSM)
 - např. nestýkat se s určitými osobami, nezdržovat se na určitém místě, neužívat návykové látky ...
 - napomenutí s výstrahou (§ 20 ZSM)
 - důrazná výtka protiprávnosti činu mladistvému, v přítomnosti zákonného zástupce, a upozornění na důsledky „recidivy“ ...
 - výtka s přenecháním k postihu mladistvého jeho zákonnému zástupci, škole...

■ 7. Ochranná opatření (pojem a druhy)

- **Pojem ochranných opatření (§ 21 ZSM):**
 - citelnější, přísnější, důraznější opatření než opatření výchovná, tedy k nim podpůrná, jejichž účelem je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého, chránit společnost před proviněními mladistvých ...
- **Druhy ochranných opatření (§ 21 ZSM):**
 - ochranné léčení (§ 99 TrZ)
 - zabezpečovací detence (§ 100 TrZ)
 - zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty (§ 101 - 104 TrZ)
 - zabrání náhradní hodnoty (§ 102 TrZ) ?
 - *je sporné, zda lze ZNH mladistvému uložit, spíše ano ... s problémy při jeho výkonu*
 - ochranná výchova (OV, §§ 22, 23 ZSM)
 - specifické OO rezervované jenom pro mladistvé, trvající nejdéle do 18, výjimečně do 19 let mladistvého ...
 - podpůrné k výchovným opatřením ...
 - odlišené od ústavní výchovy podle zákona o rodině ...
 - možnost přeměny ústavní a ochranné výchovy – „oběma směry“ ...
 - možnost podmíněného umístění mladistvého mimo výchovné zařízení, kde vykonává OV ...

- **8. Trestní opatření a alternativy k NEPOodnětí svobody (pojem a druhy)**
 - **Pojem trestních opatření:**
 - nejcitelnější, nejprísnější, nejdůraznější opatření než opatření ochranná a výchovná, tedy k trestním podpůrná, jejichž účelem je napomáhat k vytváření vhodných podmínek pro další vývoj mladistvého ...
 - **Druhy trestních opatření (§ 24 ZSM):**
 - **obecně prospěšné práce (§ 26/1 ZSM, OPP)**
 - §§ 62 a n. TrZ a s odchylkami stanovenými v ZSM (HH max. 150 hod)
 - **peněžitě opatření (§ 27 ZSM, PO)**
 - §§ 67 a n. TrZ a s odchylkami stanovenými v ZSM (výdělečnost, denní sazba 100,- až 5000,-; 10 až 365 denních sazeb)
 - **peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu (§ 28 ZSM, POP)**
 - zkušební doba 0 – 3 roky (ZD), osvědčení se ve ZD, fikce neodsouzení ...
 - **propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty (§ 24 ZSM, PVJMH)**
 - § 70 TrZ, bez odchylek, jež by stanovil ZSM
 - **zákaz činnosti (§ 26/2 ZSM, ZČ)**
 - §§ 73, 74 TrZ a s odchylkami stanovenými v ZSM (HH max. 5 let, nesmí být překážkou v přípravě na povolání)
 - **vyhoštění (§ 26/4 ZSM, VyH)**
 - § 80 TrZ a s odchylkami stanovenými v ZSM (1 - 5 let, VyH je v nejlepšího zájmu mladistvého)
 - **domácí vězení (§ 24 ZSM, DV)**
 - § 60 TrZ bez odchylek stanovených v ZSM ...
 - **zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce (§ 26/3 ZSM)**
 - § 76, § 77 TrZ a s odchylkami stanovenými v ZSM (HH max. 5 let)...
 - **podmíněné odsouzení (§ 33 ZSM, PO)**
 - **podmíněné odsouzení s dohledem (§ 33 ZSM, POD)**
 - §§ 81, 82, 83, 84, 85, 86 TrZ a s odchylkami v ZSM (ZD: 1-3 léta)
 - **odnětí svobody nepodmíněné (§ 31, § 32 ZSM, OS)**
 - §§ 55 až 59 TrZ s odchylkami stanovenými v ZSM
 - krajní prostředek postihu (§ 31/2 ZSM)
 - TOS: při ukládání trestní sazba „půlená“, max. 1-5 let, výjimečně 5-10 let

■ 9. Zánik trestů a ochranných opatření ukládaných dospělým pachatelům (promlčení, zahlazení odsouzení ...)

– **Pojem a důvody zániku T + OO**

- zánik práva státu na výkon a zánik povinnosti pachatele vykonat pravomocně uložený trest z důvodů právně významných, které nastaly po pravomocném odsouzení a před výkonem trestu:
 - smrt pachatele , promlčení výkonu trestu (§ 94 TrZ), prominutí trestu (agraciace, čl. 62 písm. g) Ústavy)
- zánik negativních důsledků odsouzení k trestu (tj., na pachatele se hledí jako by nebyl odsouzen) z důvodů právně významných, které nastaly po výkonu, prominutí nebo promlčení výkonu pravomocně uloženého trestu:
 - zahlazení odsouzení (ze zákona, OPP - § 65/4 TrZ; soudem, § 105 TrZ; rehabilitací prezidentskou, čl. 62 písm. g) Ústavy)
- **OO zanikají jejich výkonem, upuštěním od výkonu, smrtí pachatele**
- OO se nepromlčují, nepromíjejí se, nezahlazují se ... důsledek jejich odlišnosti od trestů ...
- zánik T + OO je nutno odlišovat od zániku trestní odpovědnosti a od vyloučení protiprávnosti činu – dospělého
 - KrNouze =VYLOUČENA-PP Č –X- Účlítost---ZÁNÍK-TO
 - PravoM.ULOŽENÝ Trest - Promlč.Výk.Trestu =ZÁNÍK práva státu na výkon trestu
 - VYKONANÝ Trest -Zahlaz. Odsouzení =ZÁNÍK negativních důsledků odsouzení (výpis z RT neobsahuje zahlazené odsouzení, opis ano)

■ 10. Zánik opatření ukládaných mladistvým pachatelům (promlčení, zahlazení odsouzení ...)

– *Pojem a důvody zániku Op*

- zánik práva státu na výkon a zánik povinnosti pachatele vykonat pravomocně uložené trestní opatření (TrOp) z důvodů právně významných, které nastaly **po** pravomocném odsouzení , **před** výkonem TrOp:
 - smrt pachatele , promlčení výkonu TrOp (§ 34 ZSM), prominutí TrOp(agraciace, čl. 62 písm. g) Ú))
- zánik negativních důsledků odsouzení k TrOp (na pachatele se hledí jako by nebyl odsouzen) z důvodů právně významných, které nastaly **po** výkonu, prominutí nebo promlčení výkonu pravomocně uloženého TrOp:
 - zahlazení odsouzení (ze zákona, § 35/1, 4, 5, 6, 7 ZSM; soudem, § 35 odst. 2 ZSM; rehabilitací prezidentskou, čl. 62 písm. g) Ú))
- *Výchovná a OO zanikají jejich výkonem, upuštěním od výkonu, smrtí pachatele, nepromlčují se, nepromíjejí se, nezahlazují se ...*
- zánik TOp , OO, VýchOp je nutno odlišovat od zániku trestní odpovědnosti mladistvého a od vyloučení protiprávnosti činu (provinění) –